

הלכות תענית סימן תקעו

באר הגולה נ

הרי זה צרה ומתענין ומתריעין עליה. יוכן על הרעש ועל הרוחות שהם מפילים הפנן והורגים. מתענים ומתריעין עליהם: ה יוכן מתענים על (ג) (ד) התלאים. ביצה, הרי שינד חלי אחד לאנשים הרבה באותה העיר, פגזן אספיה (פרוש, חלי סגור הטרון, מעגן נחפכו מעינת תהום) או סרחור וביצא קהב, (טו) וקיו מתים מאותו חלי, הרי זה צרת עבור וגוררין עליה תענית ומתריעין. יוכן (טז) חכוד לח הרי הוא פשחין פורת, (יז) ואם פשט ברב הצבור מתענין ומתריעין עליו, אבל חפוד נכש [*] צועקין עליו בלבד: הגה ופאלו תלאים אין צריכין שימתו בשלשה ימים זה אחד זה כמו בקבר שהוא בא מנס שנוי איר, אלא מתענים ומתריעים על אלו התלאים (יח) סגד (כ"ט): ו יוכן על סנה רעה שגשתלחה, אפלו לא היתה אלא נראית בלבד, מתענין ומתריעין בכל מקום (י"ט) אפלו הרחוקים: פאכל אם אינה משלחת, אינה אלא מקרה. איזו היא משלחת, נראתה בעיר ביום הרי זו משלחת: (כ) נראתה בשדה ביום, אם נראתה (כ"א) שני בני אדם ולא בקרה מפניהם, הרי זו משלחת. ואם היתה (כ"ב) שדה שפמוכה (ד) לאגם ונראתה שני בני אדם ונרפה אחריהם, הרי זו משלחת: לא נרפה אחריהם, אינה משלחת. ואם היתה (כ"ג) פאגם, (כ"ד) אפלו נרפה אחריהם אינה משלחת, אלא אם טרפה שניהם (כ"ה) ואכלה אחד מהם, אכל אם אכלה שניהם פאגם אינה משלחת, מפני שזה הוא מקומה ומפני הרעבון טרפה לא מפני שהיא משלחת: ז פתחים הפתוחים במקורות ובארצות השמות, הואיל והם מקום גדודי סנה, אם עלתה לנג ונטלה תיניק מערסיה (פרוש, מטה קטנה, מעגן הנה ערשו ערש פרזל) הרי זו משלחת, ואם לא הגיע למדה זו אינה משלחת, שאלו בני אדם שפגנו בעצמם ובאו למקום החיות. אבל שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששלחו והזיקו, כגון שלוח נחשים ועקרבים (כו) שמזיקים ואינם מיתים, ואין צורך לומר צרעים ויתושין והדומה להם, אין מתענים עליהם ולא מתריעין: ח יוכן על (כ"ז) נקון והשדפון משהתחיל בתבואה, אפלו לא התחיל אלא במקום אחד הפמלא פי הפגור, מתענין ומתריעין (נאפלו הרחוקים (ט"ו), רק שהיו (כ"ח) באיתו הפרכא) (כ"ט): ט יוכן על הארפה והסיל, אפלו לא

הרי זה צרה ומתענין ומתריעין עליה. יוכן על הרעש ועל הרוחות שהם מפילים הפנן והורגים. מתענים ומתריעין עליהם: ה יוכן מתענים על (ג) (ד) התלאים. ביצה, הרי שינד חלי אחד לאנשים הרבה באותה העיר, פגזן אספיה (פרוש, חלי סגור הטרון, מעגן נחפכו מעינת תהום) או סרחור וביצא קהב, (טו) וקיו מתים מאותו חלי, הרי זה צרת עבור וגוררין עליה תענית ומתריעין. יוכן (טז) חכוד לח הרי הוא פשחין פורת, (יז) ואם פשט ברב הצבור מתענין ומתריעין עליו, אבל חפוד נכש [*] צועקין עליו בלבד: הגה ופאלו תלאים אין צריכין שימתו בשלשה ימים זה אחד זה כמו בקבר שהוא בא מנס שנוי איר, אלא מתענים ומתריעים על אלו התלאים (יח) סגד (כ"ט): ו יוכן על סנה רעה שגשתלחה, אפלו לא היתה אלא נראית בלבד, מתענין ומתריעין בכל מקום (י"ט) אפלו הרחוקים: פאכל אם אינה משלחת, אינה אלא מקרה. איזו היא משלחת, נראתה בעיר ביום הרי זו משלחת: (כ) נראתה בשדה ביום, אם נראתה (כ"א) שני בני אדם ולא בקרה מפניהם, הרי זו משלחת. ואם היתה (כ"ב) שדה שפמוכה (ד) לאגם ונראתה שני בני אדם ונרפה אחריהם, הרי זו משלחת: לא נרפה אחריהם, אינה משלחת. ואם היתה (כ"ג) פאגם, (כ"ד) אפלו נרפה אחריהם אינה משלחת, אלא אם טרפה שניהם (כ"ה) ואכלה אחד מהם, אכל אם אכלה שניהם פאגם אינה משלחת, מפני שזה הוא מקומה ומפני הרעבון טרפה לא מפני שהיא משלחת: ז פתחים הפתוחים במקורות ובארצות השמות, הואיל והם מקום גדודי סנה, אם עלתה לנג ונטלה תיניק מערסיה (פרוש, מטה קטנה, מעגן הנה ערשו ערש פרזל) הרי זו משלחת, ואם לא הגיע למדה זו אינה משלחת, שאלו בני אדם שפגנו בעצמם ובאו למקום החיות. אבל שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששלחו והזיקו, כגון שלוח נחשים ועקרבים (כו) שמזיקים ואינם מיתים, ואין צורך לומר צרעים ויתושין והדומה להם, אין מתענים עליהם ולא מתריעין: ח יוכן על (כ"ז) נקון והשדפון משהתחיל בתבואה, אפלו לא התחיל אלא במקום אחד הפמלא פי הפגור, מתענין ומתריעין (נאפלו הרחוקים (ט"ו), רק שהיו (כ"ח) באיתו הפרכא) (כ"ט): ט יוכן על הארפה והסיל, אפלו לא

שערי תשובה

במלמד דף כב, ע"ש: [*] צועקים עליו בלבד כו', עין בטור, עין סעיף יא וסעיף יב, והקשה השולח בתשובת שו"י ח"ג סימן מ' משי"ס רבי"ד דף פ"א דמוכת דעל חקו לח מתריעין אפלו בשבת ונעז כבודי בשם מו"ח שהגדיל בזה על חשי"ע סעיף יב, וע"ש שהשיב השו"י דמוכת למען שם דרש"י ורמב"ם לא גרסי פתח בשבת, ע"ש:

משנה ברורה

לחזיק, אבל בעיר בלילה, דיש בזה גספן צד אחד של ריעותא, אפשר דגם זה בכלל שלוח היא: (כ"א) שני בני אדם, שאמרו "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חזת סארי", וזו עצמדה לנגדם ולא נראה, בכלל שלוח הוא: (כ"ב) שדה שפמוכה לאגם וכיוצא בזה, אם עמדה, כל זמן שלא נרפה אחריהם אינה משלחת, (י) דכיון דסמוכה לאגם הוה רביתא⁽¹⁾, והיא דלא כרתה, סברה אי אחי בתרא צריקא לאגמא מד: (כ"ג) פאגם, הוא מלא קנים ואלנוח קטנים, (י"ל) והוא הדין יצר גדול: (כ"ד) אפלו נרפה אחריהם אינה משלחת, דכיון דהוה רוקמא שלה, (י"ט) סמכה אנדעיה ונדקא אבתריה: (כ"ה) ואכלה אחד מהם, רבוחא הרי, דאין על גב דאכלה אחד מהן הרי משלחת, (י"ט) מטרפה השניה ולא אכלה, וכל שכן אם לא אכלה כלל, כדאי משלחת הרי מדטרפה איתן [ותוספות], ובפרש"י רבנו חננאל איתא להפך, עין שם: ז (כו) שפמוכים ואינם מיתים, אבל אם (י"ז) מיתין, אפלו יתושים ורמב"ם מתענין ומתריעין עליהם, ויש אומרים דעל נחשים ועקרבים, (טו) אפלו אם אין אנו יודעין עדין שימתו על-ידן גספן חיששין ומהענין על זה: ח (כ"ז) נקון והשדפון, נקון הוא תבואה שהכסיפה פניה, ושדפון הוא רוח שפריק הנרע מן התבואה, ושעורו פמלא פי התפוח, פרוש, תבואה שראוי לעשות פת פמלא פי תפוח⁽²⁾, ובגמרא מסתפק אם רוצה לומר ככפוי התפוח, אי פשורות הלחם הדבקים בפי התפוח זה אצל זה, אי נפוי זה למעלה מזה: (כ"ח) באותה הפרכא, היא מלכות ונדקא בזה שהיא מטה מהלכת, אבל כשאני מהלכת אינה מתרעע אלא מתענית בלבד, כמו שכתוב סעיף יב [מ"א]:

באר היטב

(ג) התלאים, והיא פשהאכעבועות פוחים בתינוקות ומתים יש לגור תענית, ובשליה פתח הכל אחד נכריס פניו מהעיר פעת הזאת, ואם לא עשה ואם הם תכבים בנפשותם: (ד) לאגם, הוא מלא קנים ואילנות קטנים:

ה (י"ד) התלאים, והיא הדין פשהאכעבועות פוחים בתינוקות ומתים יש לגור תענית, וכבר נרפס סליחה על תולואי ילדים, ובשליה כתב דכל אחד נכריס פניו מן העיר פעת הזאת, והיא מחלה המתהפכת: (טו) וקיו מתים וכיוצא בזה, עין לקמה בהג"ה: (טז) חפוד, שחין (ס) שפמוכה אדם עליה: (י"ז) ואם פשט ברב הצבור וכיוצא בזה, שדעתי, דכזה אפלו אינם מתים ממנה גוררין תענית⁽²⁾, שהשחין לח הוא קצין שהיה במצרים והוא קשה כמות, אכן בזה בעיני דוקא כשפשט ברב צבור, מה שאין פן לשאר תלאים: (י"ח) סגד, עין בחוש"י ריטב"א שדעתי, דעל-כל-פנים בעיני שיהיו מתים מאותו חלי שלשה אנשים וזו נחשקה החלי למיתתה, רק שאין צורך לזה שיהיה דוקא בשלשה ימים כמו בדבר⁽³⁾, אלא בין ביום אחד אי יתרו מתענין ומתריעין עליו, אכן לפי מה שמבאר בבית יוסף בשם הירושלמי מוכח דלעגן אסקרה, אפלו לא מת סמנה רק אחד מתענין עליו, ונראה דמכל מקום דוקא פשינר חלי זה להרבה אנשים, אף שלא מת עדין רק אחד מהן צריך להחמיר, וכדמשמע לעון השלחן ערוף, אבל אי לאו הכי לא, ועין בלח"מ משנה שדעת דבעיני שמתו ממנה שני אנשים (ואשפתושה דברי הבית יוסף בשם הירושלמי וכן הריטב"א): ו (י"ט) אפלו הרחוקים, וצריך עיון (ט) על הרמ"א שלא הגיה פאן רק שיהיו באותה הפרכא כמו שהגיה בסעיף ה, וכן לפי לא חלק על דברי השלחן ערוף כסעיף א וסעיף יב במה שכתב וכל הצרים שסביבותיהם וכיוצא בזה, לפרש דהוא הדין הרחוקים שיהיו באותה הפרכא: (כ) נראתה בשדה ביום, אם נראתה וכיוצא בזה, שדעתי בלילה, שדעתי להיות שם, אין ראינה מצמידה שגשתלחה

שער הציון

(ט) רש"י: (י) רש"י: (יא) פרי מגדים: (י"ב) רש"י: (י"ג) ודוקא פשטנר זה אחד זה, אבל אי טרפה שני בני אדם באחד, אפלו אי לא אכלה אלא אחד מהם, אין זה הזכחה שהיא משלחת מדטרפה שניהם, כיון דבחדא טריפה טרפה לשניהם גבורת אית: (י"ד) מסקנת בבית יוסף, וכן כתב הלבוש: (טו) דרבי משה לדעת הטור:

(ט) רש"י: (י) רש"י: (יא) פרי מגדים: (י"ב) רש"י: (י"ג) ודוקא פשטנר זה אחד זה, אבל אי טרפה שני בני אדם באחד, אפלו אי לא אכלה אלא אחד מהם, אין זה הזכחה שהיא משלחת מדטרפה שניהם, כיון דבחדא טריפה טרפה לשניהם גבורת אית: (י"ד) מסקנת בבית יוסף, וכן כתב הלבוש: (טו) דרבי משה לדעת הטור:

הלכות תענית סימן תקעו תקעז

נראה מהם אלא קנה אחד בקל ארץ ישראל, ואפלו אינו משחית וכול הארץ מתעניין ומתריעין עליהם, ועל הגבאי (פרוש, מין ארבה) בכל-שהוא, אבל על החגב אין מתעניין עליו ולא מתריעין אלא זועקין בלבד. ועכשו שאין אנו מפריח מינים הללו, על כלם מתריעין: ? יכון על המזונות. כיצד, הרי שהוולו דברים של סחורה שרב חיי אנשי אותה העיר מהם, יגדון כלי-פשתן בבבל ויזון ושמן בארץ-ישראל, ונתמעט המשא והמתן יעד שיצטרף התגר למכר שנה עשרה בששה, (כט) הרי זו צרת צבור ומתריעין עליה, והבשבת (ל) זועקים עליה, אבל אין תוקעין עליה בשבת: **יא** יכון על המטר. כיצד, הרי שרבו עליהם גשמים עד שניצרו להם, הרי אלו מתפללים עליהם, שאין לה צרה יתרה מזה שהתמים נופלים ונמצאו בתיהם קבריהם. ובארץ-ישראל אין מתפללין על רב הגשמים, מפני שהיא ארץ הרים ובתיהם כנויים באבנים ורב הגשמים טובה להם, ואין מתענים להעביר הטובה. ועכשו בצפת מצויים מפלת פתים מפני הגשמים, ומתפללים עליהם: **יב** וכל עיר שיש בה צרה מקל אלו, אותה העיר מתענה וזועקין בתפלה ומתחננין ומתריעין בפועל עד שתעבור הצרה, (לא) וכל סביבותיה מתענות אבל לא מתריעות, אבל מבקשים עליהם רחמים. ובכל מקום אין מתעניין ולא זועקים ולא מתריעים בשבת יום-טוב על שום צרה, חוץ מצרת המזונות שזועקים עליהם בשבת: **יג** "עיר שהקיפוה עכו"ם או נהר, וספינה המטרפת בים, אפלו על יחיד הנודד מפני עכו"ם או לסטים או רוח רעה, או חולה שאר חלי שיש בו סכנת היום (ולכבוד החולה בשבת, עני לעיל סוף סימן רפח), זועקים ומתחננים בתפלות בשבת אבל אין תוקעין, 'אלא-אם-כן תוקעין לקבץ העם לעזר אחיהם ולהצילם: **יד** תעניות אלו שמתענים על הצרות, אין מתעניין בהם לא עברות ולא מגיקות (לב) ולא (יד) קטנים, ומתרים לאכל בלילה אף-על-פי שמתענים למחר, (לג) חוץ מתעניות הגשמים: **טו** צבור שהיו להם (יד) שתי צרות, אין מבקשים רחמים (לה) אלא על (ו) אחת מהם, דכתיב 'צדקה ובקשה מאלהינו על זאת', ואומרים, 'אף-על-פי שיש בלבנו צרות רבות, על צרה פלוגית באנו להתפלל, ואם יש להם צרת רעב וצרת דבר, מבקשים רחמים על הרעב, משום דכי יתיב רחמנא שוכעה לחיי יתיב: **טז** בכל יום תענית שגוזרים על הצבור מפני הצרות, ביהדין והזקנים יושבים בבית-הבנסת ובדוקים על מצוה אנשי העיר מאחר תפלת שחרית עד תצי היום, (לו) ומסירין המכשולים של עברות ומזהירין ודורשין והוקרים על בעלי חסם ועברות ומפרישין אותן, ועל בעלי זרוע ומשפילין אותם, וכיוצא בדברים אלו, ומחצי היום ולערב רביע היום קורין בתורה ומפטירין בנביא, ורביע היום האחרון מתפללין מנחה (ז) ומתריעים ומתודים (ח) וזועקים פפי כהם:

ב בריה קבא פתח
צ"א ג אוקסנתא דרבי
יחזון שם ד אוקסנתא
ירב יסף שם
ח הקנים שם פסק
ב ר נכסיה שם פסק
ירב וברקא כ"ב
ז ונכסיה שם פסק
העיר שלא יחד עליה
קטנים מצד יום
וכתנא קמא ח נהר
קטנים נכסיה שם
מכשור שם יום
וכתנא קמא ט בריה
שם כ"ב וקפידה תרין
י סביבא לה הלא פליג
תא קמא ארבי יום
בנא דסא קמא לן
התחילי שבת לפסק
נפש כ נכסיה פסק
א וקטן נכסיה
שדור נכסיה מן סממיה
ומקום מן הפוסקים
ל רמב"ם שם שם שם
תפי שבתא לן
נחמיה שם ח מ לשון
כרמב"ם פסק א
מפיקא דאבי יום

תקעז אם נתברו הגשמים עד שמשטשטים הקרקע, איך מתנהגים. ובו סעיף אחד:

א לשון ר"י בריה
מפיקא פשיטי כ"ב

א (א) אבכל מקום אם רב הגשמים משטשטים הקרקע (ב) ומונעים (ב) המחרשה, (ג) מתריעין

באר היטב

(1) וזועקים. קמ"א: פמה אני למה אין עושין פן בנזנתי, שנה צר המענין פמבאר המענין דף טו:
(2) המחרשה. וה"ה אם מקלקלים ומפסידין בענין אחר. מ"א:

(ה) קטנים. ותוקנים שאין גורים על פחותים מ"ח לזכר וט"ו לנקבה, עמ"א: (1) אהת. אבל כשיש צרה אחת יכולים להזכיר בתפלתם גם צרות אחרות, וכיה בכמה פיוטים וקליחות, מ"א:

משנה ברורה

על אחת מהם. ואם יש חלאים בגדולים וקטנים אף בשני מינים, נראה דמתיר להתפלל על שניהם ביחד, דמכל מקום תפלה אחת היא להקדוש-ברוך-הוא (פמ"ג): **טז** (לו) ומסירין המכשולים וכו'. פמ"ו שפאמר בישעיה 'הלא זה צום אבתיהו פשת חרצבות רשע וגו'". ועין בגמרא אברהם שפמה, למה אין אנו נוהגין בן הלא זהו עקר התענית, עין שם: (לז) ומתריעין. טענות-סופר, דגם בשחרית מתריעין¹⁶¹, [צריך לומר 'מתמננים', וכן הוא ברמב"ם [הנר"א]:

(כט) הרי זו צרת צבור. ומתעניין [לבוש]: (ל) זועקים עליה. פשה, לימר 'עננו' [לבוש]: **יב** (לא) וכל סביבותיה. הינו (טו) באותה הפרקא, כמו שכתוב סעיף ח [מ"א]: **יד** (לב) ולא קטנים. לא דוקא קטנים גמורים, אלא כל שהם פחותים משמונה-עשרה לזכר וחמש-עשרה לנקבה אין גורים הצבור עליהם תעניתים אלו, פיון שאינם תעניתים קבועין [מ"א]. ויש אומרים, דמה שאמר 'לא קטנים' הינו (יז) דאין בקה מצות תנוד פמו ביום-המפורים לקמן בסימן תרטו סעיף ב, (יח) מכל מקום נכון שיאכלו רק כדי קיום הגוף ולא להתענג באכילתם¹⁶². והמגוראברהם פתב, דהמנהג שאין גורין תענית אלו על פחותים משמונה-עשרה לזכר וחמש-עשרה לנקבה: (לג) חוץ מתעניות הגשמים. עני לעיל סימן תקעה סעיף ה: **טז** (לד) שתי צרותיו וכו'. אבל כשיש להם צרה אחת (יט) יכולים להזכיר בתפלתם גם צרות שעברו, אגב צרה זו שמתפללין עליה: (לה) [אלא]

שער הצידי

(א) בכל מקום. פרוש, אפלו ארץ הרים שרובי הגשמים הוא לטובתה¹⁶³, מפל מקום אם משטשטים וכו', וכל-שכן אם הוא ארץ מצולה, שרובי הגשמים הוא לקלקלה, בודאי תמיד מתריעין על רב הגשמים¹⁶⁴ [טור]: (ב) ומונעים המחרשה. והוא היין אם מקלקלים ומפסידים בענין אחר¹⁶⁵ [מ"א]: (ג) מתריעין וכו'. מרסמם, משמע דדעמו שיתנהג בזה

(טו) ולאורה משמע לדידה הינו אפלו רחוקים פתן שהם באותה הפרקא, ומכיר הגורא בסיף ח משמע דכונת השלח-ערוף הוא דוקא סביבותיה ולא רחוקים: (י) אלהי רבה ותר-שלום וברכיי-וסף, ויאל כנגד-אברהם שרעה לומר ולא דוקא קטנים, וכן משמע מהגורא שלא כדבריו: (יט) כן משמע מאליה נכה ששם השוכת מנחם צדוה: (יט) הלכה קריה בפרוש דברי הגמרא-אברהם:

הלכות תענית סימן תקעו תקעו

ביאורים ומוספים

חצות. אין זה רביע בדיוק.

סימן תקעו

אם נתרבו הגשמים עד שמשששים הקרקע, איך מתנהגים

[משנ"ב ס"ק א]

אפילו ארץ הרים שרבו הגשמים הוא לטובה⁽¹⁾.

(1) ולענין ריבוי גשמים בארץ ישראל, ראה מה שכתב השו"ע לעיל (סי' תקעו ס"א).

[משנ"ב שם]

וכל-שכן אם הוא ארץ מצולה, שרבו הגשמים הוא לקלקלה, בנדאי תמיד מתרעין על רב הגשמים⁽²⁾.

(2) וכן בשנת השמיטה. אם יש חשש שמרוב גשמים יתקלקלו האילנות או המינים המותרים באכילה שמהם מתפרנסים שומרי השמיטה, כתב הפלג' מים (סמ"א) שנראה שמתרעבים עליהם, כיון שאם יתקלקלו אלו, לא יהיה מה לאכול.

[משנ"ב ס"ק ב]

והוא הדין אם מקלקלים ומפסידים בענין אחר.

(3) ובאופן שמגדלים בהורף הרבה גידולים שטבעם לגדול בקיץ ומשום כך רוב גשמים מויק להם, כתב הפלג' מים (סמ"א) שמתרעבים ומתענים ומבקשים עליהם רחמים, ואם הם גדלים בהרבה מקומות, יתכן שצריך להתרעע עליהם בכל הארץ.

[משנ"ב ס"ק לב]

גבו ש'אקלו רק גדי קיים הנהי ולא להתענג באכילתם⁽¹⁶⁾.

(16) וכן לגבי ארבע צומות שקבעו חכמים, כתב לעיל (סי' תקנ ס"ק ה) שמי שצריך לאכול לא יענג את עצמו בבשר ויין.

[משנ"ב ס"ק לד]

שפי צ'רח⁽¹⁷⁾.

(17) מכך שכתב דין זה על ציבור, דייק הכפ' החיים (סי' סג) שדוקא ציבור אין מבקשים רחמים על שתי צרות, אבל יהודי יכול לבקש רחמים על כמה צרות, כמו שכתוב בתהלים בקשת רחמים על כמה צרות. וגם ציבור, כתב הארחות חיים (ספינקא, ס"ק ה) בשם הסוכת שלום, שאין להם להתפלל על כמה צרות רק בצרות הבאות לעתים רחוקות ובשינוי הטבע, אבל על דברים המצויים תמיד, גם בציבור אין להימנע מלבקש על כולם ולפרט כל אחד לעצמו.

[משנ"ב ס"ק לו]

דגם ששתרית מתרעין⁽¹⁸⁾.

(18) ולענין קריאת התורה בתפילת מנחה של תענית ציבור, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' נג אות א) שבשעת הדחק אפשר לקרוא מיד לאחר חצות היום, אף שהוא עדיין קודם תחילת זמן תפילת מנחה, והוכיח בן מלשון הפוסקים השו"ע ומהצ"ח היום ולערב רביע היום קורין בתורה וכו', ורביע היום האחרון מתפללין מנחה, ואם כונתם שיתחילו לקרות בתורה רק מחצית שעה אחר

